

1-TOM, 10-SON

**Олий таълим тизимида кредит модуль тизimini жорий қилиш борасида
илмий мулоҳазалар**

Илхом Қиличев

Тошкент фарматсевтика институти академик лицейи директори

ilkhomqilichev@gmail.com

Республикада кадрлар тайёрловчи олий таълим муассасалари фаолиятини тизимли ривожлантириш, илғор хорижий тажрибаларни жорий қилган ҳолда замонавий таълим дастурларини ишлаб чиқиш, юқори малакали профессионал кадрлар тайёрлашни янги босқичга кўтариш ҳамда соҳада таълим, илм-фан ва амалиёт уйғунлигини таъминлаш масаласига ҳукуратимиз томонидан алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Айни пайтда Ўзбекистон олий таълим тизimini ислоҳ қилиш жараёнида миллий малака рамканинг жорий этилиши олий маълумотли кадрлар тайёрлашда янги даврни бошлаб берди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги «Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизimini 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида» ПФ-5847 сонли Фармони¹га мувофиқ Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил 30 июндаги 357-сонли буйруғи²га асосан 2020-2021 – ўқув йилидан республика олий таълим муассасалари кредит-модуль тизимига ўтди.

2020 йилда қабул қилинган «Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили» давлат дастурида³ олий таълим билан қамров даражасини босқичма-босқич ошириб бориш, фанларни оптималлаштириш, мутахассисликка алоқаси бўлмаган фанлар сони 2 баробарга қисқартириш, олий таълимда ўқув жараёнини кредит-модуль тизимига ўтказиш, олий таълим муассасаларига академик ва молиявий мустақиллик бериш масалаларига алоҳида эътибор қаратилди.

Бугунги кундаги ислохотлар, ўқув-меъёрий хужжатларнинг янги авлодини яратиш, талабанинг меҳнат интенсифлигини ҳисобга олиш, битирувчиларнинг

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябр «Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизimini 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги ПФ-5847-сонли Фармони.

² Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил 30 июндаги 357-сонли буйруғи

³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 02 мартдаги ПФ-5953-сон Фармони.



1-TOM, 10-SON

академик ва касбий мослашувчанлигини ривожлантириш, билимларни ўзлаштиришнинг интензив усуллари жорий этишда кредит-модуль тизимини жорий этишни ўз ичига олади.

Шуни таъкидлаш кераки, кредит-модуль тизимининг жорий этилиши профессор-ўқитувчиларнинг меҳнати ва ўқув жараёнининг интенсивлигини сезиларли даражада яхшилади ва олий таълимнинг халқаро алмашинувлар учун шаффофлигини оширади. Бироқ, кредит тизимига ўтиш маълум бир муддатни талаб қилади, чунки кредитлар тўплаш тизими барча турдаги ўқув жараёни, шу жумладан аудитория юкини, амалий машғулотларни, лаборатория ва илмий-тадқиқот ишларини, турли сертификатланадиган жараёнларни қамраб олиши керак.

Халқаро тажрибага кўра, кредит-модуль тизимида ўқув жараёни ҳар семестрда 2-4 тагача модулдан ташкил топади. Модулда жамланган фанлар осондан мураккаблик сари, назарий-услубий фанлардан амалий фанларга қараб ҳамда мантиқий жиҳатдан бир-бирини ўзаро узвий тўлдириш принципи асосида шакллантирилади. Талаба мутахассис бўлиб шаклланиши учун нафақат соҳага таълуқли ахборотлар, балки уларни қайта ишлаш, ишлаб чиқариш амалиётига жорий қила олиш малакасига эга бўлиши талаб этилади.

Модулга асосланган ўқув дастурлари махсус схема асосида ишлаб чиқилади ва қуйидагиларни ўз ичига қамраб олади:

- ❖ ўқув мақсади ҳамда вазифаларнинг тўлиқ очиб берилиши;
- ❖ талабанинг фанни (курсни) бошлаши ва тугатишидан кейинги орттириши лозим бўладиган билим ва малакасига қўйиладиган талаблар;
- ❖ модул таркибига кирган ҳар бир фаннинг қисқача мазмуни (силлабус), яъни маърузалар мавзулари, семинар ва амалий машғулотларнинг режаси, муваққил таълимни баҳолаш учун мўлжалланган топшириқлар;
- ❖ ўқитишнинг қисқача баёни: таълим бериш усул ҳамда воситалари; билимларни баҳолашнинг усул ва шакллари иборат.

Республикамизда педагогика соҳасида кадрлар тайёрловчи олий таълим муассасалари фаолиятини тизимли ривожлантириш, илғор хорижий тажрибалар асосида замонавий таълим дастурларини ишлаб чиқиш, юқори малакали профессионал кадрлар тайёрлашни янги босқичга кўтариш ҳамда соҳада таълим, илм-фан ва амалиёт уйғунлигини таъминлаш масаласи педагог кадрлар тайёрлаш борасида муҳим ўрин тутмоқда.



1-TOM, 10-SON

Хукумат даражасида педагог кадрлар тайёрлаш масаласига алоҳида эътибор қаратилаётганлиги, бу соҳадаги ислохотларнинг устувор сиёсат сифатида белгиланишини ҳамда олий маълумотли кадрлар тайёрлаш тизимини мазмунан тубдан қайта кўриб чиқишни тақозо қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 21 июндаги “Педагогик таълим сифатини ошириш ва педагог кадрлар тайёрловчи олий таълим муассасалари фаолиятини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” 289 сонли қарори⁴ қабул қилинди. Қарорга мувофиқ олий таълим таълим мазмунини тубдан такомиллаштириш, бунда педагог кадрлар тайёрловчи олий таълим муассасаларининг таълим дастурларини Миллий малака рамкаси ҳамда Таълимни халқаро стандарт классификатори (МСКО-2011) талабларига мослаштириш, педагог кадрлар тайёрловчи олий таълим муассасалари ўртасида академик мобилликни йўлга қўйиш учун уларнинг ўқув режалари ва таълим дастурларини бир-бирига мувофиқлаштириш топшириғи берилди.

Олий таълимда педагог кадрлар тайёрлаш жараёнида таълим дастурлари, ўқув режалар ва улардаги ўқитиладиган фанлар замонавий дидактик воситалар, илғор методикалар, моддий техника базаси, таълим ва ишлаб чиқариш уйғунлиги асосида амалиётларнинг ташкил этилиши, педагогларнинг ишлаб чиқариш объектидаги вазифасига кўра талаб этиладиган компетенцияларга эга бўлишини тақозо қилади.

Демак, олий таълим муассасаларида таълимни - касбий стандарт талаблари ва халқаро стандарт классификациясига мувофиқ такомиллаштириш ҳамда таълим сифатини яхшилаш талаб этилади.

Халқаро стандартлар асосида педагог кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш, МСКО-2011 (МСКО-2013) ни тизимга тўлиқ татбиқ қилиш, Миллий малака рамкаси асосида педагогика соҳасининг ўқув режа ва фан дастурларини (силлабус) такомиллаштириш, академик мобилликни таъминлаш, кадрлар буюртмачилари талабларига асосланган таълим дастурларини яратиш муҳим ўрин тутди⁵.

⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 21 июндаги “Педагогик таълим сифатини ошириш ва педагог кадрлар тайёрловчи олий таълим муассасалари фаолиятини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” 289 сонли қарори.

⁵ Болонскому процессу в России быть! или казаться? // Деловой мир, 18.12.2007 Давыдов Ю.С. Болонский процесс и российские реалии. М., 2004. С. 62.



1-TOM, 10-SON

Кадрлар тайёрлаш жараёнида таълим дастури – олий таълим босқичининг асосий меъёрий ҳужжати ҳисобланиб, таълим мазмуни (малака талаби), ҳажми (ўқув режа), босқичларнинг натижаси (баҳолаш мезони), ташкилий-педагогик шарт-шароитлари (амалиёт, стажировка), синов шаклларини (синов, аттестация, битирув малакавий иш ҳимояси) қамраб олган олий таълим битирувчисига қўйиладиган комплекс талаблар мажмуини ишлаб чиқиш, касбий стандартга мувофиқ касбга қўйиладиган функциялар ва талаблар асосида олий таълим босқичлари ҳамда даражалари учун ишлаб чиқиш.

Ишлаб чиқиладиган таълим дастури бериладиган малака мазмунини, мақсадини, вазифасини, ташкилий ўқув жараёнини ва натижаларини режалаштириши лозим. Санитар норма талаблари ва тартибига мувофиқ малака рамка, тармоқ рамка ва касбий рамка бўйича бериладиган малака босқичи ва даражалари учун татбиқ этилади.

Бугунги кунда аксарият хорижий олий таълим муассасаларида педагогика соҳасида кадрлар тайёрлаш даврийлиги уч йилни ёки олти семестрни ташкил қилади.

Республикамиздаги олий таълим муассасаларида эса асосан 4 йил ёки 8 семестрлик педагог кадрлар тайёрлаш стандартларидан фойдаланилмоқда. Олий таълим тизимида кредит модульга асосланган 4 йиллик таълим жараёнини ташкил қилинишида ютуқлар билан бирга олдимизда бир қатор вазифалар ҳам турибди.

4 йиллик олий таълим ўқув режасида мажбурий ва танлов фанлари блокида танлов фанлари қўшимча квалификация бериш сифатида тушинилмоқда. Аслида малака рамкасига мувофиқ танлов фанлари кадрлар буюртмачисининг талаби асосида ташкил қилинадиган жараён ҳисобланиб, қўшимча квалификация талабларининг киритилиши, кадрлар буюртмачисининг ихтисослик доирасида битирувчида шаклланиши лозим бўлган малакани англатади.

Илғор хорижий тажрибаларга кўра амалда (Германия, Финляндия, Корея) 3 йиллик бакалавриат ва 2 йиллик магистратура таълим дастурларида модуллар, фанлар, фанга берилган кредит ва малакага қаратилган талаблар, давомилийги аниқ белгилаб берилган⁶.

⁶ Usmonov B.Sh, Xabibullaev R.A. Oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonini kredit-modul tizimida tashkil qilish. O'quv qo'llanma. T.: «Tafakkur» nashriyoti, 2020 y. 126 bet.



1-ТОМ, 10-СОН

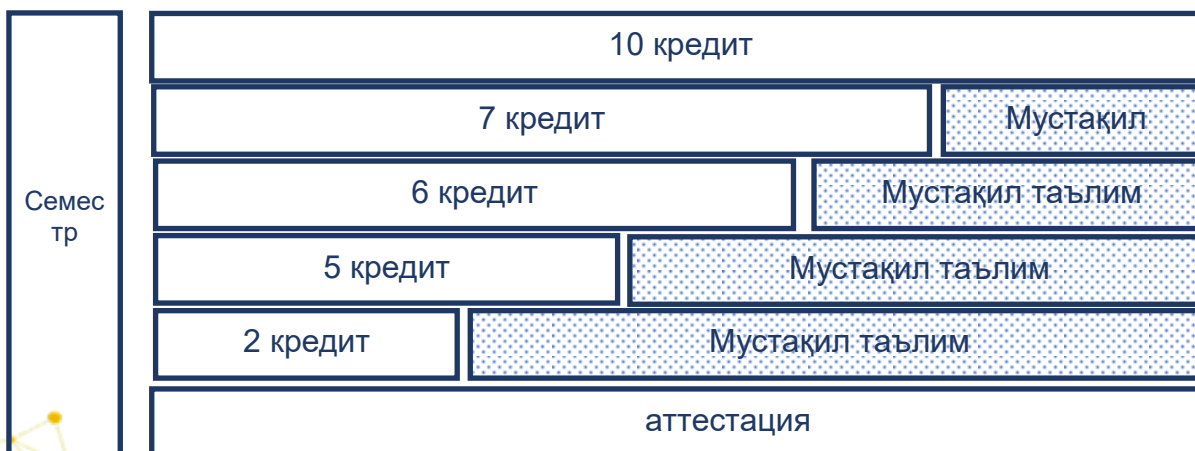
Ўқув жараёнини ташкил қилишда модулларга асосланган ўқитиш амалиётига амал қилиниб, ўқитиладиган фанлар хусусиятига кўра семестрларга ажратилган. Семестрлар кадрларга қўйиладиган талабларга мувофиқ шакллантириладиган компетенциялар модулларда ифодаланади. Бунда, педагогга қўйиладиган компетенция талабларидан келиб чиқиб бутун ўқиш даври учун 5 ёки 6 та модуллардан иборат бўлади. Модулларни хусусиятига кўра ўқитиладиган фанлар каталоги шакллантирилади. Кредит модуль тизимида назарий ва мустақил таълим соатлари меъёрларга мувофиқ белгиланган ҳолда топшириқ мазмуни аниқ белгилаб олиниш лозим. Буна фан доирасида олинган билим амалий дарслар билан уйғун ҳолда кўникмага айлантириш ва амалиёт машғулотида малакани шакллантиришга қаратилади.

Ҳар бир курс ва семестр талабага қўйилган малака талабларидан келиб чиқиб ўқитилади. Бунда назарий таълим, амалий кўникмалар ва малакага қараб боради.

Магистратуранинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда назарий, амалий ва касбий кўникмаларни шакллантиришга алоҳида эътибор қаратиш лозим. Бунда педагогик назарий ва амалий кўникмалар, методик воситага айланиши ва битирувчида малака ҳосил бўлишига қаратилиши лозим.

Педагогика соҳасида кадрлар тайёрлаш талабаларни юкламасини белгилашда оддийдан мураккабга ва мураккабликдан оддийликка қараб шакллантириш мақсадга мувофиқ. Бунда, фанлар мазмуни оддийдан мураккабга қараб боради, талабага қўйиладиган назарий юкламалар мураккабликдан оддийлик қараб боради. Бугунги илғор давлатлар тажрибасида ҳам буни кўриш мумкин. Талабага семестр якунида мустақил изланиши учун кўпроқ вақт қолдирилиши, ўқув жараёни графигида алоҳида вақт бериш тажрибасини қўлламай амал қилиш имкониятини беради.

Семестрда талаба юкламасининг тақсимоли модели



1-TOM, 10-SON

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак: Кредит тизимида энг аввало талабанинг мустақил ишига жиддий эътибор қаратиш керак.

Кредит бу баҳо эмас, балки иш ҳажми ҳисобланади. Кредит таълим тизимида ўқув ишлари ҳажми ўқитиладиган материал ҳажми бўйича аниқланади ва кредитларда ўлчанади.

Барча турдаги амалиётлар ва диплом ишлари, қўшимча фанлар таълим дастури доирасида амалга оширилади ва умумий кредитлар ҳисобига киритилади.

Ҳар қандай ўқув жараёни асосида талабанинг шахсий ўқув режаси ётади. Шахсий ўқув режаларида меҳнат бозорининг эҳтиёжлари, иш берувчиларнинг талаблари ва талабаларнинг қизиқишлари акс этирилиши лозим.

Кредит таълим тизимида фаолият юритаётган олий ўқув юрти ўз талабаларига Давлат таълим стандартлари ва малака талаблари доирасида мутахассислик фанларини ўзлаштиришлари ҳамда ўқишни муваффақиятли яқунлаб академик даража олишлари учун максимал даражада қулай шароитлар яратиши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар ва манбалар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябр «Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги ПФ-5847-сонли Фармони.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 02.мартдаги ПФ-5953-сон Фармони.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 21 июндаги “Педагогик таълим сифатини ошириш ва педагог кадрлар тайёрловчи олий таълим муассасалари фаолиятини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” 289 сонли қарори

4. 2020 йилда қабул қилинган “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили” давлат дастури.

5. Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил 30 июндаги 357-сонли буйруғи.

6. Усмонов Б.Ш, Хабибуллаев Р.А. Олий ўқув юртларида ўқув жараёни кредит-модул тизимида ташкил қилиш. Ўқув қўлланма. Т. «Тафаккур» нашриёти, 2020 й. 126 бет

